

Livvinkarjalaisen tekstin ymmärtäminen suomen pohjalta

PIRKKO MUIKKU-WERNER,

HELKA RIIONHEIMO

Itä-Suomen yliopisto

Tiivistelmä. Reseptiivistä monikielisyyttä (RM) on suomalais-ugrilaisessa kontekstissa tarkasteltu tavallisimmin viron ja suomen keskinäisen ymmärrettävyyden kannalta. Karjalan ja suomen välistä ymmärrettävyyttä ei ole tutkittu juuri lainkaan, joskin Alekseeva (2016) osoittaa, ettei edes eniten suomea muistuttavien venäläismurteiden ymmärtäminen aina ole suomalaisille helppoa. Tässä artikkelissa perehdytään suomenkielisten kykyyn kääntää suomeksi tekstiä, joka on kirjoitettu livvin- eli aunuksenkarjalan kielellä. Livvinkarjalalla ja suomella on yhteistä sanastoa sekä runsaasti samankaltaisia syntaktisia ja morfologisia piirteitä, mutta livvinkarjalassa on myös suomesta poikkeavaa (usein vepsäläis- tai venäläislähtöistä) sanastoa. Testissä suomen kielen yliopisto-opiskelijoita pyydettiin kääntämään suomeksi livvinkarjalainen uutisteksti. Lisäksi opiskelijoita pyydettiin kuvaamaan kirjallisesti, miten he olivat päätyneet käännösratkaisuihinsa. Kyseessä on sovellus ääneenajattelumenetelmästä, jossa osallistujat kertovat suullisesti tehtävän herättämistä ajatuksista sekä käännösprosessin ja kääntämisen ongelmakohdista.

Tekstien kääntämisessä hyödynnetyt strategiat ovat samankaltaisia kuin on havaittu aiemmassa suomalais-ugrilaisiin kieliin kohdistuvassa RM-tutkimuksessa. Eniten ymmärtämistä edistää sukulaissanojen samankaltaisuus, ja myös yhtäläisyys taivutuksessa, sanojen johtamisessa ja yhdistämisessä sekä lauserakenteissa auttaa tekstin sisällön hahmottamisessa. Lisäksi maailmantieto,

konteksti, metalingvistinen tieto sekä suomen varieteettien tuntemus helpottavat ymmärtämistä.

Avainsanat: reseptiivinen monikielisyys; kielisukulaisuus; kääntäminen; samankaltaisuus

1. Johdanto: reseptiivinen monikielisyys ja itämerensuomalaiset kielet

Käsitteellä *reseptiivinen monikielisyys* (RM) viitataan sellaisiin kielikontaktitilanteisiin, joissa vieraan kielen ymmärtäminen perustuu aiemmin omaksuttuihin kieliin (äidinkieleen ja myöhemmin elämän aikana opittuihin kieliin). Nimitys korostaa monikielisuuden reseptiivistä ulottuvuutta: kuulijan tai lukijan on mahdollista ymmärtää vierasta kieltä, vaikka hän ei ole kyseisen kielen puhuja. Ymmärtäminen perustuu tällöin kieltenväliseen samankaltaisuuteen: kuulija tai lukija havaitsee yhtäläisyyksiä vieraan kielen ja jonkin jo osaamansa kielen välillä. Reseptiivisiä taitoja on kautta aikojen hyödynnetty etenkin suullisessa vuorovaikutuksessa. RM-tutkimuksessa onkin tarkasteltu erityisesti tilanteita, joissa sukukielten puhujat käyttävät keskustelussa kukin omaa äidinkieltään ja saavat viestinsä voittopuolisesti perille. (Braunmüller 2007; Zeevaert & ten Thije 2007.)

Tutkimuksessa on tarkasteltu myös läheisten sukukielten keskinäistä ymmärrettävyyttä erilaisin kirjoitetun ja puhutun kielen ymmärtämisen testein. Leksikaalisia vastaavuuksia on todettu olevan helpompi havaita kirjoitetusta kuin puhutusta kielestä, koska tekstiin voi palata toistuvasti (Berthele 2008: 92; Vanhove 2014: 99). Testein on pyritty selvittämään, miten ymmärrettävyyteen vaikuttavat esimerkiksi kielten foneettinen läheisyys ja sanaston samankaltaisuus (skandinaavisista ja germaanisista kielistä ks. esim. Braunmüller 2007; Schüppert 2011; turkin ja azerin kielestä ks. Sağın-Şimşek & König 2012). Lukijat hyödyntävät leksikaalisen samankaltaisuuden lisäksi sukukielisydestä johdettua morfologista ja syntaktista metatietoa sekä toisiinsa yhteydessä olevien rakenteiden syntaktisia ja semanttisia jäsennyksiä (Rehbein ym. 2012: 250). Lisäksi

tutkimuksessa on tarkasteltu myös kielenulkoisten muuttujien (esimerkiksi sukukielelle altistumisen keston) merkitystä (ks. esim. Gooskens 2006; 2007; Gooskens & Swarte 2017).

Suomalais-ugrilaisessa kontekstissa reseptiivistä monikielisyyttä on tähän mennessä tutkittu suomen ja viron kielen välillä, ja näiden kielten välistä ymmärrettävyyttä on erilaisten testiasetelmien avulla tarkasteltu ensisijaisesti kirjoitetun kielen näkökulmasta (kuitenkin suullisen vuorovaikutuksen analyysistä ks. esim. Härmävaara 2013; 2014). Eniten on käytetty sellaisia luetunymmärtämistehtäviä, joissa osallistujat ovat kääntäneet äidinkielelleen yksittäisiä sanoja tai lyhyitä tekstejä. Lisäksi he ovat kommentoineet päätymistään tiettyyn käännösvastineeseen.

Aiemmat tutkimukset (Kaivapalu 2005; Kaivapalu & Muikku-Werner 2010; Muikku-Werner 2013) osoittavat, että suomalaiset ja virolaiset kykenevät kääntämään sukukielistä tekstiä äidinkieltensä pohjalta melko hyvin. Nimenomaan sanaston samankaltaisuus edistää prosessointia: osallistujat olettavat sukukielen muistuttavan heidän äidinkieltään ja päättelevät sanojen merkityksiä äidinkieltensä perusteella (Kaivapalu & Muikku-Werner 2010: 73). Luottamus samankaltaisuuteen voi kuitenkin johtaa myös harhaan, sillä jotkin lähes samalta näyttävät sanat ovat niin sanottuja *petollisia ystäviä* eli sanoja, jotka ovat äänteellisesti ja/tai ortografisesti samanlaisia mutta eroavat merkitykseltään (suomen ja viron välisistä petollisista ystäväistä ks. esim. Kaivapalu 2009: 388; Paajanen & Muikku-Werner 2012: 228–232).

Tähänastinen suomen ja viron välinen tutkimus on osoittanut, että yhtenäisten tekstien lukijat nojautuvat merkitysten päättelyssä myös käsityksiinsä koherentista tekstistä, sanojen kontekstuaalisesta sopivuudesta sekä fraseologisten yksiköiden semanttisista kytköksistä. Lisäksi hyötyä on maailmantiedosta, metalingvistisestä tietoisuudesta sekä suomen varieteettien tuntemuksesta. (Kaivapalu & Muikku-Werner 2010: 83–84; Muikku-Werner 2015: 205; 2016: 332; 2017: 218).

Kun viron ja suomen välisestä ymmärrettävyydestä tiedetään jo melko paljon, on kiinnostavaa nostaa RM-tutkimuksen kohteeksi karjalan kieli, joka on vanhoista itämerensuomalaisista kielistä suomelle

läheisin sukukieli ja jonka kanssa suomella (erityisesti itämurteilla) on paljon enemmän yhtäläisyyksiä kuin viron kanssa. Karjalan ja suomen välistä ymmärrettävyyttä on käsitellyt tähän mennessä vain Alekseeva (2016) pro gradu -tutkielmassaan. Alekseevan opinnäytetyö perustuu pitkälti samoihin lähtökohtiin kuin edellä mainittu viron ja suomen välisen ymmärtämisen tutkimus: vertailtavana on samojen sanojen ymmärtäminen yhtäältä irrallisina, toisaalta yhtenäiseen tekstiin sijoitettuina. Karjalan kielen murteista hänen tutkittavanaan on ollut vienankarjala, joka muistuttaa eniten suomea. Alekseevan tulokset osoittavat, että samankaltaisuudella on suuri merkitys varsinkin irrallisia sanoja käännettäessä. Sekä venäjän taidosta että suomen savolaismurteiden hallinnasta on apua. Myös kontekstilla on merkittävä rooli: irrallisten sanojen kääntäminen on hankalampaa kuin sanojen kääntäminen tekstin osana. Lisäksi informantit hyödyntävät päättelykykyä, loogista ajattelua ja maailmantietoa.

Tässä artikkelissa käsitellään sitä, miten äidinkieleltään suomalaiset ymmärtävät livvinkarjalaa eli aunuksenkarjalaa, joka on suomesta selvästi etäämpänä verrattuna vienankarjalaan. Ymmärtämisellä tarkoitamme vastaajien tekstistä tekemiä tulkintoja, joihin pääsemme epäsuorasti käsiksi käännösten ja niitä koskevien kommenttien avulla. Tutkimusasetelmamme kannalta ei ole merkitystä sillä, onko vastaajan tekemä käännös oikea vai väärä (tai kenties huumorimielessä valittu). Pyrimme sen sijaan selvittämään, mitä käännösvastineet ja niille annetut perustelut kertovat läheisen sukukielen tulkintastrategioista. Tavoitteenamme on vastata seuraaviin kysymyksiin: Onko syntyperäisen suomenpuhujan mahdollista ymmärtää livvinkarjalaista tekstiä äidinkielen pohjalta? Millaiset kielen osa-alueet osoittautuvat vaikeiksi, millaiset helpoiksi? Millaisia strategioita käytetään karjalankielisten sanojen ymmärtämisen edistämiseksi, ja minkätyyppisiä vihjeitä hyödynnetään kääntämisen tukena?

Seuraavaksi luvussa 2 kuvataan tutkimusmenetelmä, informantit ja testissä käytetty teksti kielenpiirteineen. Luvussa 3 käsitellään käännösratkaisuja ja niiden perusteluja keskittyen ortografisiin, morfologisiin ja

leksikaalisiin yksittäistapauksiin. Uusia tuloksia verrataan vanhempiin. Luvussa 4 pohditaan ensisijaisesti informanttien suosimia päättelystrategioita sekä niiden taustoja.

2. Tutkimusmenetelmä ja testissä käytetty uutisteksti

Karjalankielisen tekstin ymmärtämistä testattiin käännöstehtävällä, jossa suomen kielen yliopisto-opiskelijoiden piti kääntää suomeksi lyhyt livvinkarjalankielinen teksti ja perustella, miten käännökseen oli päädytty. Testi toteutettiin verkkolomakkeella kotitehtävänä, joten opiskelijat saivat käyttää siihen aikaa sen verran kuin halusivat. Lomakkeessa annettiin teksti ensin luettavaksi kokonaisena ja ohjeistettiin lukemaan se huolellisesti läpi pariin kertaan sekä muodostamaan sen sisällöstä kokonaiskuva. Sen jälkeen opiskelijoille esitettiin teksti erillisinä virkkeinä, ja heidän piti kääntää jokainen virke suomeksi ja kuvailla käännökseen johtanutta ajatusprosessia mahdollisimman tarkasti. Kyseessä on eräänlainen sovellus *think aloud* -menetelmästä eli sellaisesta aineistonkeruutavasta, jossa informantit kertovat tehtävän herättämistä ajatuksista (Boren & Ramey 2000: 261) ja jota on hyödynnetty usein nimenomaan käännösprosessin tutkimuksessa (ks. esim. Bernardini 2001). Testissämme perustelut esitettiin kirjoittamalla ja pienellä viiveellä eli vasta virkkeen käännöksen valmistuttua.

Käännöstehtiin osallistui joukko Itä-Suomen yliopiston suomen kielen opiskelijoita, joista 34 antoi luvan käyttää vastauksiaan tutkimusaineistona. Osallistujista suurin osa oli opintonsa juuri aloittaneita pääaineopiskelijoita, mutta mukana oli myös suomen kielen sivuaineopintoja aloittavia opiskelijoita, joilla oli takanaan vaihteleva määrä yliopisto-opintoja eri aineissa. Kaikkien tutkimuksessa mukana olevien opiskelijoiden äidinkieli on suomi. Testin taustatieto-osion perusteella kenelläkään ei ollut varsinaista aiempaa kosketusta karjalan kieleen, vaikka muutamalla olikin karjalaiset sukujuuret. Lomakkeessa kysyttiin, mitä vieraita kieliä vastaajat osaavat tai ovat opiskelleet, ja vastauksissa

mainittiin tavallisten englannin ja ruotsin ohella myös saksa, ranska, venäjä, espanja, italia, japani sekä suomen sukukielistä viro ja unkari; lisäksi yksi vastaaja oli opiskellut useita klassisia kieliä. Opiskelijoilta kysyttiin, mitä suomen murretta he mahdollisesti puhuivat ja mitkä muut murteet olivat heille tuttuja. He jakautuivat murretaustaltaan melko tasaisesti, sillä itämurteisia oli 18, länsimurteisia 14 ja kahden murretausta sisälsi sekä itä- että länsimurteita.

Testi tehtiin vuonna 2017 heti syyslukukauden alussa, joten opiskelijoilla ei ollut vielä hallussaan suomen kielen opintojen tarjoamaa kielitietoa, mutta vastaukset osoittavat, että monet olivat silti tottuneita käyttämään kielitieteellistä peruskäsitteistöä. Toisen kielen omaksumisen yhteydessä on jo pitkään painotettu, että kykyyn käsitellä opittavaa kieltä vaikuttavat muun muassa ikä, aiemmat kokemukset vieraiden kielten opiskelusta ja kielellinen kyvykkyys (ks. esim. Krashen 1981; Ellis 1994; Kaivapalu 2005). Samat taustatekijät vaikuttavat myös lähisuku-kielen kääntämisessä, ja tässä suhteessa suomen kielen opiskelijat ovat erityinen ryhmä. Vaikka kyseessä olivat suomen opintojaan vasta aloittavat opiskelijat, heille oli karttunut metalingvististä tietoa kouluopetuksen kautta (äidinkielen ja vieraiden kielten opiskelu), suomen kielen pääsykokeeseen valmistautumisesta sekä sivuaineopiskelijoilla aikaisemmista yliopisto-opinnoista. Monet vastaukset olivat varsin perusteellisia, ja vaikuttaa siltä, että vastaajat olivat motivoituneita paneutumaan tähän tehtävään (ja myös tietoisia siitä, että heidän vastauksensa tulevat tutkimusmateriaaliksi). Tuloksia arvioitaessa on pidettävä mielessä, että niihin on voinut vaikuttaa osallistujien metalingvistisen tiedon laatu ja määrä. Tutkimustulokset saattaisivat olla toisenlaisia, mikäli osallistujilla ei olisi lainkaan kielitieteellistä taustaa.

Testissä oli käännettävänä teksti, joka on alun perin käännetty suomenkielisestä radiouutisesta livvinkarjalaksi ja luettu Ylen karjalankielisessä uutislähetyksessä 11.11.2016. Uutinen käsittelee tuolloin ajankohtaista kilpailukykyopimukseen liittyvää työajan pidentämistä. Testi tehtiin syksyllä 2017, jolloin kilpailukykyopimus oli edelleen ajankohtainen, ja aiheen tuttuus antoi mahdollisuuden hyödyntää siihen

liittyvää maailmantietoa. Esitämme tässä karjalankielisen lähtötekstin ja sen jälkeen suomenkielisen version, joka ei ole alkuperäinen suomenkielinen uutinen vaan melko sanatarkka suomennos karjalankielisestä versiosta. Uutisessa on käytetty livvinkarjalan kirjakieltä, joka on normitettu Venäjällä Karjalan tasavallassa.

Juuvan kunnan ideju käyttii ruadajien ruadoaijan pitkendämisty liikundah on viritännyh suurdu valdukunnallistu kiinnostustu. Täh idejah näh on taratettu ezimerkikse Twitteras. Juuvan kunnanjohtai Markus Hirvonen sanelou, gu häneh ollah otettu yhtevytty piäl 20 (kahtenkymmenen) kunnanjohtajan. Kilbumaltosobimuksen mugah päivän ruadoaigu roih kuuttu minuuttua pitkempi, da muga ruadonedäli roih puoldu čuassuu pitkempi. Tädä Juuvan kunnan johtojoukon mugah pidäy käyttii ruadajien hyvinvointah niškoi. Yhtehizel liikunduaigua voibi kävellä pihal, kižata slonamiäččyh libo čurata mäis. Juuvan mugah liikundu ennepäiestäy taudiloi da vähendäy kois olendua voimattomuksien täh. Kunduruavonandajat juohattau, gu liikundu ei kuulu ruadoaigah. Juuga uskou, gu toizetgi ellendetäh sen ehoituksen.

Juuan kunnan idea käyttää työntekijöiden työajan pidennystä liikuntaan on herättänyt suurta valtakunnallista kiinnostusta. Ideasta on keskusteltu esimerkiksi Twitterissä. Juuan kunnanjohtaja Markus Hirvonen kertoo, että häneen on ottanut yhteyttä yli 20 kunnanjohtajaa. Kilpailukyky sopimuksen mukaan päivän työajasta tulee kuusi minuuttia pitempi ja työviikosta puoli tuntia pitempi. Tätä pitää Juuan kunnan johtoryhmän mukaan käyttää työntekijöiden hyvinvointiin. Yhteisellä liikunta-ajalla voi kävellä pihalla, pelata norsupalloa tai laskea mäkeä. Juuan kunnan mukaan liikunta ennaltaehkäisee sairauksia ja vähentää poissa olemista sairauksien vuoksi. Kuntatyönantajat muistuttaa, että liikunta ei kuulu työaikaan. Juuka uskoo, että muutkin ymmärtävät sen ehdotuksen. [Käännös Helka Riionheimo.]

3. Kääntämisen ongelmakohtia ja käännösratkaisuja

Käännöstehtävissä opiskelijat saivat nähdäkseen tekstin, jossa on runsaasti yhtäläisyyksiä suomen kielen kanssa mutta jossa on myös suomesta eroavaa sanastoa ja kieliopin piirteitä. Tässä luvussa selvitetään, missä määrin karjalan ja suomen väliset erot vaikeuttivat tekstin ymmärtämistä ja kääntämistä. Oletuksena on, että käännöksen ongelmakohdat tuovat selvimmin esiin käännöksen taustalla olevat päättelyprosessit ja -strategiat. Kyseessä on aineiston laadullinen yleiskatsaus, ja tulosten kvantifointiin palaamme tulevaisuudessa. Esitämme tässä luvussa opiskelijoiden tarjoamia käännösvastineita, mutta varsinainen kiinnostuksen kohteemme on se, miten opiskelijat kuvaavat käännösprosessiaan, käännöksen ongelmakohtia ja ongelmien ratkaisutapoja. Esimerkit noudattavat merkintätapaa, jossa on ensin mainittu livvinkarjalankielinen virke (L), sen jälkeen opiskelijan tekemä käännös (K) ja lopuksi käännöstä koskeva selitys tai sen katkelma (S).

3.1. Ortografia

Livvinkarjalan fonologinen ominaispiirre on klusiilien soinnillistuminen soinnillisessa äänneympäristössä, ja soinnillisia klusiileja merkitään ortografiassa grafeemeilla *b*, *d* ja *g*. Nämä eivät kuitenkaan yleensä aiheuttaneet ymmärtämisvaikeuksia. Soinnilliset äänteet esiintyvät usein suomelle ja karjalalle yhteisissä sanoissa, jolloin koko sanahahmo auttaa yhdistämään karjalan sanan oikeaan merkitykseen, kuten esimerkissä (1). Vastaajan käännökselleen antama selitys osoittaa, että suomen kielen opiskelija kiinnittää huomiota siihen, että karjalankielisessä tekstissä käytetään sekä *t*:tä että *d*:tä. Samalla tavoin esimerkissä (2a) soinnillisen sibilantin merkki *z* yhdistetään suomen *s*:ään ilman ongelmia (*toizetgi* → *toisetkin*), samoin esimerkissä (2b) soinnillinen suhusibilantti *ž* (*kižata* → *kisata*). Myös näissä tapauksissa sana on muuten riittävän samanlainen suomenkielisen vastineen kanssa. Esimerkissä (2b) vastaaja kertoo lukeneensa tekstiä ääneen, mikä lienee helpottanut

samankaltaisuuden havaitsemista (ääneenlukemisstrategiasta viron kääntämisen yhteydessä ks. Kaivapalu & Muikku-Werner 2010: 83).

(1)

(L) *Kilbumaltosobimuksen mugah päivän ruadoaigu roih kuuttu minuuttua pitkempi, da muga ruadonedäli roih puoldu čuassuu pitkempi.*

(K) Kilpailukykysovimuksen mukaan työpäivän on oltava kuutta minuuttia pidempi, jotta työviikosta tulee puoli tuntia pidempi.

(S) “Ruad-” on jo tuttu alku raatamiselle. “Puoldu” on mielestäni suomeksi “puolta”. T ja d tuntuvat vaihtelevan aika paljon karjalan kielessä sanojen taivutuksissa.

(2a)

(L) *Juuga uskou, gu toizetgi ellendetäh sen ehoituksen.*

(K) Juuka uskoo, että toisetkin edelläkäyvät kyseisen ehdotuksen.

(S) *Toizetgi* kuulostaa *toisetkin*-sanalta

(2b)

(L) *Yhtehizel liikunduaigua voibi kävellä pihal, kižata slonamiäččyh libo čurata mäis.*

(K) Yhteisenä liikuntaikana voi kävellä pihalla, kisata --, laskea mäkeä.

(S) Luin virkkeen ääneen, päättelin. Loppua en ymmärtänyt.

Hankalin livvinkarjalan konsonanteista on tässä tekstissä ollut soinniton dentaali affrikaatta č, joka on suomalaisille vieras sekä ääntenä että grafeemina. Lisäksi č esiintyy tekstissä ainoastaan sellaisissa sanoissa, joilla ei ole lainkaan vastinetta suomessa, joten mikään suomen kielen sana ei ole tukena merkitystä päätellessä. Tämä on johtanut siihen, että affrikaatan sisältäville sanoille on etsitty hyvin erikoisiakin vastineita. Venäläisistä lainasanoista muodostettu uudissana *slonamiäččyh* ‘norsupallo’ ei ole avautunut edes niille vastaajille, jotka osasivat jonkin verran venäjää. Sana on useimmiten jäänyt kääntämättä. Silloin kun sille on tarjottu vastinetta, käännostrategiana on käytetty pyrkimystä äänteelliseen samankaltaisuuteen. Esimerkissä (3) opiskelija kertoo kääntäneensä sanat niin kuin hän ne “kuulee”: *slonami* on ‘slalom’ ja *äččyh* on ‘ähky’. Slalomähkyä tuskin on tarkoitettu vakavasti otettavaksi käännökseksi, mutta senkin

taustalla piilee äänteellisiä yhdenmukaisuuksia hakeva strategia. Sama vastaaja “kääntää” verbin *čurata* suomeksi muodossa *kurata* eli pyrkii jälleen etsimään mahdollisimman samanlaisen suomen sanan; *č* hahmottuu tässä suomen *k*-äänteen vastineeksi. Mielenkiintoisen vertailukohdan tarjoaa Alekseevan (2016) tutkimus, jossa vienankarjalan samanlainen affrikaatta esiintyy karjalalle ja suomelle yhteisessä sanassa *iče* ‘itse’; tällöin grafeemi ei ole vaikeuttanut ymmärtämistä.

- (3)
- (L) *Yhtehizel liikunduaigua voibi kävellä pihal, kižata slonamiäččyh libo čurata mäis.*
 - (K) Yhteisellä liikunta-ajalla voi kävellä pihalla, kisata slalomä**h**kyssä sekä **k**urata mäissä.
 - (S) Tämän jälkeen kaikki onkin sitten täyttä hepreaa, jotka olen kääntänyt ne niin kuin ne kuulen, eli slonamiäččyh kuulostaa slalomähkyltä ja *čurata mäis kurata mäissä.*

Osallistujille vieraiden grafeemien on aikaisemmassa tutkimuksessa todettu tuottavan joskus ymmärtämisvaikeuksia. Esimerkiksi tutkittaessa irrallisten viron sanojen kääntämistä suomeksi on havaittu, että viron saksalaislähtöinen *ü* on tulkittu *u*:ksi, jos sana ei ole muuten riittävästi muistuttanut suomen sanaa: viron *kiüps* on suomennettu sanaksi *kuppi* (Muikku-Werner & Heinonen 2012: 164). Toisaalta suomen ortografiasta poikkeavat viron *ü* ja *õ* eivät ole haitanneet ymmärtämistä silloin, kun käännettävänä on ollut kokonainen vironkielinen teksti eli kun on ollut mahdollista hyödyntää kontekstuaalista tietoa (Muikku-Werner 2013: 220). Testimme tulokset ovat yhteensopivat jälkimmäisten havaintojen kanssa ja osoittavat, että mikäli livvinkarjalan ja suomen sanat muistuttavat riittävästi toisiaan, eivät yksittäiset poikkeavat grafeemit aiheuta ymmärtämisvaikeuksia. Tekstin kääntämisessä ovat jotkut vastaajat käyttäneet apunaan ääneen lukemista, mikä luultavasti auttaa karjalan ja suomen välisen äänteellisen yhtäläisyyden hahmottamista.

3.2. Morfologia

Suomen ja karjalan läheisen sukulaisuuden vuoksi kielten taivutusmorfologiassa on runsaasti yhtäläisyyksiä, mikä on edistänyt oikean käännösvastineen löytämistä. Kielten samanlaisuus tuntuu helpottavan kääntämistä myös silloin, kun karjalankielinen rakenne ei täysin vastaa morfologialtaan suomen kieltä, kuten esimerkissä (4), jossa adverbiaalina toimii inkongruentti rakenne *yhtehizel liikunduaigua*. Opiskelija yhdistää selityksessään karjalan loppuheittoisen adessiivin päätteen ja suomen *llä*-päätteen. Määritteen ja edussanan inkongruenssi ei tässä rakenteessa ole estänyt merkityksen oikeaa tulkintaa.

(4)

(L) *Yhtehizel liikunduaigua voibi kävellä pihal, kižata slonamiäččyh libo čurata mäis.*

(K) Yhteisellä liikuta-ajalla [tarkoittanee: liikunta-ajalla] voi kävellä ulkona, kisata...

(S) Ensimmäinen sana "Yhtehizel" tuntuu loppuvan seinään ja tekee mieli lisätä siihen omassa mielessä loppuun "-llä"- pääte. Seuraava sana on kuitenkin jo pidempi, "liikunduaigua", sana vaikuttaa taivutetulta.

Livvinkarjalan taivutusmorfologiassa huomiota herättävä erityispiirre on *h*-pääte suomen *Vn*-päätteen vastineena esimerkiksi illatiivissa (*liikundah, mugah*) tai passiivissa (*ollah*). Tämä kieltenvälinen ero ei ole kuitenkaan käännöstestissä tuottanut opiskelijoille vaikeuksia (ks. esimerkkiä 5). Taivutusmuotojen tunnistamisessa on todennäköisesti ollut apuna suomea muistuttava sanarakenne ja *käyttiä*-verbin samanlainen rektio, joka vaatii illatiivimuotoa. Sananloppuinen *h* esiintyy myös NUT-partisiipin päätteessä *nuh*, mutta tämäkin muoto on helposti tunnistettavissa, koska pääte muuten muistuttaa riittävästi suomea (tosin päätteessä on karjalassa geminaatta-*n* ja vartalo on heikkoasteinen) ja koska partisiippi esiintyy tunnistettavassa perfektirakenteessa (*on viritännyh*).

- (5)
- (L) *Juuvan kunnan ideju käyttii ruadajien ruadoaijan pitkendämisty liikundah on viritännyh suurdu valdukunnallistu kiinnostustu.*
- (K) Juuvan kunnan idea käyttää radioiden radioajan pidentämistä liikuntaan on viritännyt suurta valtakunnallista kiinnostusta.
- (S) Jotkin sanat, kuten "liikundah" kuulostaa sanottuna aika paljon sanan "liikunta" taivutukselta "liikuntaan", samoin "virittänyh" on viimeistä kirjainta (joka tässä on h-kirjain) lukuun ottamatta sama kuin sanan "virittää" taivutettu muoto "virittänyt"

Myös karjalan yksikön 3. persoonan verbimorfologia eroaa suomesta, sillä päätteenä on *u* tai *y*. Vaikka esimerkissä (6) karjalan yhdysverbi *ennepäiestäy* on muodoltaan hyvin erilainen kuin suomen *ennaltaehkäisee*, se on useimmiten käännetty oikein käyttäen apuna sekä lause- että tilannekontekstia. Vastauksessa (6a) opiskelija hyödyntää aikaisempaa tietoaan vanhasta kirjasuomesta, mutta vastauksessa (6b) suomenokseen päädytään tilannekontekstin tai maailmantiedon perusteella.

- (6a)
- (L) *Juuvan mugah liikundu ennepäiestäy taudiloi da vähendäy kois olen-
dua voimattomuksien täh.*
- (K) Juuan mukaan liikunta ennaltehkäisee tautiloita ja vähentää sauruden [tarkoittanee: sairauden] vuoksi kottiin jäämisiä
- (S) tommosia 3. persoonan muotoj käytti muuten Agricolakin, onkohan ne jostaqin murteesta
- (6b)
- (K) Juuan mukaan liikunta edeltäehkäisee tauteja ja vähentää ihmisen yleistä väsymystä
- (S) Ennenpäiestäy kuulostaa ennenpäiväykseltä tai ennenpäiväiseltä, joten omalla logiikallani se kääntyi ennaltaehkäisyyn [käännöksessä kuitenkin *edeltäehkäisee*], etenkin koska taudiloi kääntyi minulla tauteja, jolloin tauteja ennaltaehkäistään.

Karjalan kielen *loi-* tai *loi-*-tunnuksinen monikko eroaa suomen kirja- ja yleiskielestä mutta on yhteinen suomen itämurteiden kanssa. Vaikka Suomessa *loi-*-monikon käyttö on ominaista lähinnä vanhimmalle

ikäpolvelle, se tunnistetaan itämurteiseksi piirteeksi myös länsimurteiden puolella (Palander 2010: 103, 129, 130). Käännöstestissä suurin osa opiskelijoista on tulkinut muodon *tautiloi* (esimerkki 7) oikein ‘taudeiksi’ tai ‘sairauksiksi’. Käännös on ehkä itsestään selvä, sillä sitä ei ollut useinkaan perusteltu. Vastauksessa (7a) tuodaan kuitenkin muodon murretausta esiin. On lisäksi huomattava, että osa vastaajista ei ole yhdistänyt *tautiloi*-sanaa suomen *tautiin* vaan sanaan *tauko* (7b). Voi olla, että *loi*-monikko on täysin vieras osalle opiskelijoista, ja myös sanassa esiintyvä *d* on kenties sekin hämännyt, koska suomessa vastaava monikkomuoto olisi *tauteja*.

(7a)

(L) *Juuvan mugah liikundu ennepäiestäy taudiloi da vähendäy kois olen-
dua voimattomuksien täh.*

(K) Juuan mukaan liikunta ehkäisee **sairauksia** ja vähentää -- väsymyksen --.

(S) Taudiloi->tautiloi, tautiloisii (murre) -> tauteja -> sairauksia

(7b)

(K) Juuvan mukaan liikunta **tauoilla** on vähentänyt voimattomuuden kokemuksia.

(S) Perustin käännöksen taas sen varaan, että muutemat sanat muistuttavat paljon suomea.

Käännettävään tekstiin sisältyy monia karjalankielisiä (uudis)yhdyssanoja, ja niiden hahmottaminen tuo uudenlaisen ulottuvuuden tekstin ymmärtämiseen. Aiemmin (Muikku-Werner & Heinonen 2012: 178) on havaittu, että pyrittäessä tunnistamaan irrallisia viron sanoja lähtökohtaisesti oletuksena on ollut se, että esimerkkisanat ovat yhdistämättömiä. Myös karjalan käännöksissä on saatettu lyhyehköjen yhdyssanojen suomenkieliseksi vastineeksi ehdottaa yhdistämätöntä sanaa (esim. *liigunduaigua* ‘liikunta-aikaa’ on käännetty *liikunnaksi*), vaikka sanan määrite- ja edusosat ovat samaa perua suomen kanssa. Yhdyssanan tunnistaminen ei ole kuitenkaan ongelmallista, jos sen osat ovat hyvin läpinäkyviä (Muikku-Werner 2013: 221) kuten esimerkissä (8): vastaaja erittelee sanan *ennepäiestäy* kolmeen osaan ja

päättelee niiden (ja todennäköisesti myös kontekstin) perusteella sanan merkityksen.

(8)

(L) *Juuvan mugah liikundu **ennepäiestäy** taudiloi da vähendäy kois olen-
dua voimattomuksien täh.*

(K) Juvan mukaan liikunta **ennaltaehkäisee** sairauksia ja vähentää ???.

(S) Ennepäiestäy = ennepäi (ennalta päin), estäy (estää) → ennaltaehkäisee

Muutaman pitkän, kolmiosaisen yhdyssanan kääntäminen on ollut testissä hyvin vaikeaa. Livvinkarjalan sanan *kunduruvonandajat* ‘kuntatyönantaja(t)’ kääntäminen edellyttää sen osien (*kundu* ‘kunta’, *ruavon* ‘työn’, *andajat* ‘antajat’) tunnistamista. Sanassa *kundu* on suomesta poikkeavasti soinnillinen *d* ja nominatiivin lopussa *u*, minkä vuoksi se ei ihan helposti yhdisty suomen sanaan *kunta*. *Ruavon* ‘työn’ on hankala monessa suhteessa. Kantasanana olevan *ruadua*-verbin suomenkielisen vastine *raataa* on merkitykseltään jonkin verran eriyty-
nyt ja tulkittavissa vanhahtavaksi. Genetiivimuodossa *ruavon t:n* heikon asteen vastine eroaa suomen kirjakielestä, ja myös ensimmäisen tavun *aa:n* diftongiutumisen on kirjakielestä erottava piirre. Morfologian kan-
nalta kiinnostavia ovat ne vastaukset, joissa yhdyssanaa on pyritty pur-
kamaan osiin. Esimerkissä (9a) vastaaja päätyy oikeaan lopputulokseen,
vaikka onkin segmentoinut sanan niin, että yhdyssanan edusosana on
nandajat. Toinen vastaaja poimii sanan loppuosaksi *avonandajat*, minkä
jälkeen hän rakentaa käänkösvastineen osittain samankaltaisuuden
(suomen *avunantajat*) ja osittain kontekstin avulla. Esimerkit osoittavat,
että suomesta selvästi poikkeava pitkä sana tunnistetaan yhdyssanaksi,
mutta yhdysosien segmentoiminen ei osu aina oikeaan.

(9a)

(L) *Kunduruvonandajat juohattau, gu liikundu ei kuulu ruadoaigah.*

(K) **Kuntatyönantajat** sanovat, että liikunta ei kuulu työaikaan.

(S) “Kunduruvonandajat” ei välttämättä tarkoita kuntatyönantajia,
mutta sanan loppuosa “-nandajat” voisi mielestäni kuitenkin viitata
työnantajiin

(9b)

- (K) **Kunta-avunantajat** ovat sitä mieltä, että liikunta ei kuulu ruoka-aikaan.
- (S) Kunduruavonandajat = avonandajat (avunantajat), kunduru (päätelin sanan liittyvän kuntaan kontekstin vuoksi) Päädyin suomentamaan sanan kunta-avunantajaksi, vaikka en tiedä onko sellaista termiä/titteliä olemassakaan

Morfologiaan liittyvien karjalan ja suomen välisten erojen käsittely käännostehtävässä osoittaa, että taivutusmuotojen ymmärtäminen kytkeytyy tiiviisti sekä yksittäisten sananmuotojen yhtäläisyyksiin suomen ja karjalan välillä että myös virkkeen syntaktiseen rakenteeseen ja tietoutteen syntaksin vaatimista sijamuodoista. Samankaltaisiksi hahmotetaan merkityksellisiä yksiköitä, joita voivat olla niin sanavartalot kuin pääteaineksetkin (samansuuntaisista havainnoista ks. myös Kaivapalu & Martin 2014). Kiinnostavan näkökulman morfologiseen päättelyyn tarjoavat karjalankieliset yhdyssanat. Aiempi suomalaisten viron ymmärtämistä käsittelevä tutkimus osoittaa, että viron yhdyssanat voidaan kääntää käyttämällä suomen yhdistämätöntä sanaa (esim. viron *pealinn* 'pääkaupunki' suomennetaan *peiliki* tai *vihmavari* 'sateenvarjo' *ämpäriksi*, ks. Muikku-Werner & Heinonen 2012: 172, 178). Oman tutkimuksemme testiaineisto kuitenkin sisältää muutamia niin pitkiä yhdyssanoja, ettei niitä ole ollut mahdollista rinnastaa suomen yhdistämättömiin sanoihin. Näitä sanoja kääntäessään opiskelijat ovat pyrkineet purkamaan ne osiin, jolle he sitten ovat hakeneet suomesta äänteellisesti samantapaista vastinetta.

3.3. Syntaksi

Läheisten sukukielten välisen ymmärrettävyyden tutkimuksessa ei juuri ole käsitelty syntaksia, mahdollisesti siitä syystä, ettei syntaksin uskota tuottavan ymmärtämisvaikeuksia. Vaikka karjalan ja suomen sanajärjestyksessä onkin jonkin verran eroja (esimerkiksi karjalassa objekti sijoittuu usein ennen verbiä), testissä käytetyssä uutistekstissä sananjärjestys on pääosin samanlainen kuin suomessa. Tekstissä on yksi tapaus, jossa

verbi edeltää subjektia (ks. esimerkkiä 10), mutta sekin perustuu tekstin informaatorakenteeseen ja on suomalaisellekin luonnollinen. Virke sisältää kuitenkin muita suomesta eroavia piirteitä: persoonapäätteellisen monikon 3. persoonan muodon sijasta karjalassa käytetään suomen passiivia vastaavaa muotoa (*ollah otettu* ‘ovat ottaneet’), ja subjektilausekkeena on *piäl*-prepositiorakenne, joka vaatii täydennyksen genetiiviin (*piäl kahtenkymmenen kunnanjohtajan*, vrt. suomen *päälle/yli kaksikymmentä kunnanjohtajaa*).

Virke on sanastoltaan suomalaiselle helppo, koska se sisältää melkein pelkästään suomen kanssa yhteistä sanastoa. Kääntämisongelmia tuottaakin nimenomaan syntaktinen rakenne: suomalainen hahmottaa verbimuodon aktiivin monikon 3. persoonan sijasta passiiviksi. Jos suomentaminen etenee sana sanalta ja käännöksessä käytetään passiivimuotoa, agentin ilmaisemiseen tarjoutuu *toimesta*-rakenne (esimerkki 10a). Esimerkissä (10b) vastaaja on tuottanut suomenkielisen käännöksen käyttäen verbin aktiivimuotoa. Huomionarvoista on se, että molemmat vastaajat ovat kiinnittäneet huomiota virkkeen sanajärjestykseen ja tuovat sen selityksessään esiin (joskin täsmentämättä, mitä he sanajärjestyksellä tarkasti ottaen tarkoittavat).

(10a)

(L) *Juuvan kunnanjohtai Markus Hirvonen sanelou, gu häneh ollah otettu yhtevytty piäl 20 (kahtenkymmenen) kunnanjohtajan.*

(K) Juuan kunnanjohtaja Markus Hirvonen sanoo, että **häneen ollaan otettu yhteyttä yli 20 (kahdenkymmenen) kunnanjohtajan toimesta.**

(S) Sivulauseen sanajärjestys tosin hämmentää hiukan. Ilmeisesti sana “kunnanjohtaja” taipuu karjalan kielessä eri tavalla kuin suomessa, sillä kyseisen sanajärjestyksen mukaan sanan “kunnanjohtajan” eteen on laitettava sana “toimesta”.

(10b)

(K) Juuan kunnanjohtaja Markus Hirvonen sanoo, että **yli kaksikymmentä kunnanjohtajaa on ottanut häneen yhteyttä.**

- (S) Ensimmäinen virke oli taas helposti tuttuuden kautta pääteltävissä, mutta toisessa virkkeessä oli ongelmia sanajärjestyksen kanssa, sillä se ei kääntynytkaan suoraan samojen sääntöjen mukaan.

Toinen syntaksin alaan kuuluva livvinkarjalan erityispiirre ovat adpositiot, joista monet ovat suomen kielen näkökulmasta vieraita. Silloin kun adpositio muistuttaa tarpeeksi suomea, kuten prepositio *piäl* esimerkissä (11), sen kääntäminen ei ole tuottanut ongelmia. Määrää ilmaiseva *yli*-prepositio on luonteva vastine vanhahtavalta kuulostavalta *päälle*-sanalle. Vastaaja on nähnyt yhteyden livvinkarjalan *piäl*- ja suomen *päällä*-sanojen välillä ja pohtii täydennyksen ja adposition välistä järjestystä. Myös tämä vastaus osoittaa, että suomen opiskelijat ovat tarkastelleet kääntäessään sanajärjestyksenkin näkökulmaa.

- (11)
- (L) *Juuvan kunnanjohtai Markus Hirvonen sanelou, gu häneh ollah otettu yhteytty piäl 20 (kahtenkymmenen) kunnanjohtajan.*
- (K) Juuan kunnanjohtaja Markus Hirvonen kertoi, että **yli 20 kunnanjohtajaa** on ollut yhteydessä häneen.
- (S) Siihen, että sanajärjestys on yllättävän samanlainen kuin suomessa lukuun ottamatta sanaa “piäl 20 kunnanjohtajan”, jossa sana piäl/päällä korvaa sanan yli. Päällä on yleensä suomenkielessä pääsanana jälkeen.

Esimerkissä (12) alkutekstissä käytetään livvinkarjalan postpositiota *näh* (sanakirjamerkitys ‘nähdén, vuoksi; -sta/-stä’, ks. Pyöli 2016 s. v. *näh*), jonka edellä täydennys on illatiivissa (*täh idejah* ‘tähän ideaan’). Vaikka *näh*-sanalle olisi olemassa suomessa vastine *nähdén*, tätä kytköstä vastauksissa ei ole tehty, vaan *näh* jää tunnistamattomaksi elementiksi. Virke on kuitenkin kokonaisuudessaan suhteellisen ymmärrettävä, vaikka se sisältääkin suomelle tuntemattoman verbin *tarattua* ‘puhua, keskustella’. Ilmeisesti konteksti sisältää riittävästi suomen kanssa yhteisiä sanoja, sillä tarjotut käännökset ovat virkkeen alkuosan kannalta järkeviä (esim. 12a, 12b). Käännösten selitykset tarjoavat ikkunan päätelyprosessiin: osallistujat pohtivat virkekokonaisuutta ja sen sisältämiä pienempiä kokonaisuuksia. Vastauksessa (12a) opiskelija arvelee käännöksensä ilmaisevan virkkeen merkityksen, vaikka *näh*-sanaa ei olekaan

käännetty. Vastaus (12b) osoittaa vielä pidemmälle menevää pohdintaa, sillä opiskelija kertoo miettineensä myös mahdollista *täh-* ja *näh-*sanojen muodostamaa rakennetta.

(12a)

(L) *Täh idejah näh on taratettu ezimerkikse Twitteras.*

(K) Tähän ideaan on tarrattu esimerkiksi Twitterissä.

(S) Jätin suomentamatta kokonaan sanan 'näh' koska en uskonut sen vaikuttavan suomennokseen mitenkään.

(12b)

(K) Tätä ideaa on jaettu esimerkiksi Twitterissä.

(S) Täh-sanan oletin sanaksi tätä, mutta en ole siitä ollenkaan varma, sillä sanan näh merkitys jäi kokonaan auki ja aloin miettiä, että olisiko täh ja näh jokin kokonaisuus keskenään

Esimerkissä (13) on kyse livvinkarjalan postpositiosta *täh* 'takia, vuoksi', jonka muutama vastaaja on yhdistänyt suomen vastaavaan postpositioon *tähden*. Tässä tulkinnessa apuna on epäilemättä se, että *täh*-postposition täydennys on genetiivissä samoin kuin suomessakin (*voimattomuksien täh*). Opiskelija on päätenyt käännökseen, jossa karjalan monisanainen ilmaus *kois olendu voimattomuksien täh* ('kotona olemisen sairauden vuoksi') tiivistyy yhdyssanaksi *sairaspoissaolo*. Vastaukseen liittämässään selityksessä opiskelija perustelee valintaansa nimenomaan sillä, että hän on tunnistanut karjalan postpositiolausekkeen merkityksen.

(13)

(L) *Juuvan mugah liikundu ennepäiestäy taudiloi da vähendäy kois olen-dua voimattomuksien täh.*

(K) Juukan mukaan liikunta ennaltaehkäisee tauteja ja vähentää sairaspöissaoloja.

(S) Lauseen loppuosassa "täh" voisi olla "tähden", jolloin tuntuisi luonnolliselta, että keskiosassa "kois olendua voimattomuksien" olisi "poissa olemista sairauden-".

Lauserakenteiden tajua osoittavat myös karjalan kielen futurissävyyisen *roita* 'tulla, tapahtua' -verbin käännökset (ks. esimerkkiä 14). Tämä

suomessa tuntematon yksitavuinen verbi taipuu karjalassa yksipersoonaisena ja niin sanotun refleksiivitaivutuksen mukaisesti, jolloin preesensmuoto on asultaan *roih*. *h*-loppuinen muoto on karjalan kieliopista tietämättömälle vaikeaa tunnistaa verbin taivutusmuodoksi, varsinkin kun verbilekseemikin on vieras. Kiinnostavaa kyllä, muoto on useimmissa vastauksissa silti käännetty suomen *olla*- tai joskus *tulla*-verbien avulla. Käännösprosessien kuvaukset valottavat sitä, että ratkaisun takana on lauseen rakenteen tarkastelu. Vastauksessa (14a) pohditaan ensin, että *roih*-sanana merkitys voisi olla 'noin' (ehkä osaksi äänteellisen samankaltaisuuden vuoksi ja osaksi siksi, että *noin kuutta minuuttia* on looginen sanayhdistelmä), mutta opiskelija on kuitenkin huomannut, että silloin lauseesta jää puuttumaan verbi. Vastauksessa (14b) taas pohdiskellaan vähän pitemmästi *roih*-muodon kieliopillista statusta. Nämä tapaukset osoittavat, että kun lauseenjäsenet ovat muuten selvillä (vaikka osa jäisi merkitykseltään epäselviksi tai epävarmoiksi), suomen kielen opiskelija tarkastelee kokonaisuutta myös lauseen näkökulmasta ja päättää, että sanan *roih* täytyy olla verbi, koska lauseessa ei ole muutakaan verbiksi tunnistettavaa sanaa ja koska *roih* on lauseessa verbin paikalla.

(14a)

- (L) *Kilbumaltosobimuksen mugah päivän ruadoaigu roih kuuttu minuuttua pitkempi, da muga ruadonedäli roih puoldu čuassuu pitkempi*
- (K) Kilpailusopimuksen mukaan päivän työaika **on** kuutta minuuttia pitemmäksi, minkä vuoksi työtauko **voi** puolestaan kasvaa pidemmäksi.
- (S) Roih vois olla noin, mutta ei sovi käänkksee, joten on, koska muuten verbi puuttuu.

(14b)

- (K) Kilpailuttamissopimuksen mukaan päivän työaika **on** kuutta minuuttia pitempi, ja tämän mukaan työviikko puolta tuntia pitempi.
- (S) Roih-sana tuotti vaikeuksia, koska se ei kuulosta tutulta, mutta lausetta lukiessani päädyin sen olevan joko jonkin sortin täytesana tai määre (kuten enkun *The/a/an* tai ruotsin *en/ett*), tai sitten olevan *on*-verbi hyvin oudossa muodossa (ainakin itselle).

Tässä luvussa kuvatut esimerkit osoittavat, että suomen kielen opiskelijat kiinnittävät käännöstehtävässä huomiota myös syntaksin tason ilmiöihin kuten sanajärjestykseen, adpositiorakenteisiin ja virkekokoaisuuteen. Samankaltaisuuksien etsimisen ohella esiin tulevat huomiot sellaisista rakenteista, jotka eroavat karjalassa ja suomessa toisistaan.

3.4. Leksikko

Sukukielten välisen ymmärrettävyyden ydin on yhteisessä sanastossa, ja myös livvinkarjalan käännokestestissä opiskelijat ovat ratkoneet ymmärtämisen ongelmia ensisijaisesti etsimällä äidinkielestään karjalaa vastaavaa sanaa. Monissa tapauksissa kieltenvälinen yhteys on löytynyt ongelmitta, ja näiden onnistuneiden yhtäläisyyksien pohjalta opiskelijat ovat lähteneet etsimään äänteellisesti samankaltaista suomenkielistä vastinetta silloinkin, kun karjalan sanalla ei ole suomessa suoraa etymologista vastinetta. Jossain määrin päättelyssä on käytetty suomen ohella muitakin kieliä. Tässä alaluvussa esittelemme joitain päättelyprosesseja, joita vieraiden sanojen kääntämisen yhteydessä on kuvattu.

Yksi vaikeuksia (ja monenlaisia käännösratkaisuja) tuottaneista tapauksista ovat karjalan verbiin *ruadua* ‘tehdä työtä’ perustuvat sanat *ruadajat* ‘työntekijät’ ja *ruodoaiga* ‘työaika’ (tekstissä genetiivissä *ruadajien ruadoaijan*). Vaikka verbillä on suomessa etymologinen ja osittain samamerkityksinen vastine *raataa*, ei yhteyttä tunnistettu helposti. Esimerkissä (15a) vastaaja päätyy oikeaan suomennokseen, mutta apuna toimii Savon murre, jossa ensi tavun *aa* on diftongiutunut samalla tavoin kun karjalassa. Monessa vastauksessa suomenkielisenä käännösvastineena on esitetty sanat *ruokailija* ja *ruoka-aika*, mikä saattaa kytkeytyä siihen, että diftongi *ua* onkin tulkittu suomen länsimurteiden mukaiseksi avartuneeksi diftongiksi, jolloin suomen vastineeksi hahmottuu sana *ruoka*.

Vastauksessa (15b) näkyy kuitenkin se, että käännösprosessin taustalla ovat olleet tekstikokonaisuus ja maailmantieto, jotka ovat saattaneet syrjäyttää samankaltaisuuden perustuvan käännöksen: vaikka

ensimmäisenä mieleen ovat tulleet *ruokailija* ja *ruoka-aika*, kokonaiskontekstin perusteella vastaaja on päätenyt täsmälleen samaan käännökseen kuin toinen vastaaja esimerkissä (15a). Kontekstin merkitys näkyy myös joissain virheellisissä käännöksissä: myös väärä sanavastineita on perusteltu maailmantiedon avulla. Esimerkissä (15c) käännöstä *ruutu aika* selitetään aiheen ajankohtaisuudella.

(15a)

- (L) *Juuvan kunnan ideju käyttii ruadajien ruadoaijan pitkendamisty liikundah on viritannyh suurdu valdukunnallistu kiinnostustu.*
- (K) Juuan kunnan idea käyttää **työntekijöiden työajan** pidentämistä liikuntaan on viritännyt suurta valtakunnallista kiinnostusta.
- (S) Ruadajien-sanan käsitin heti työntekijäksi. Mieleen tuli sana raataja. Savon murre auttoi tässäkin, puhumme ruatamisesta, ruatoo=raataa.

(15b)

- (K) Juuan kunnan idea käyttää **työntekijöiden työajan** pidentämistä liikuntaan on viritännyt suurta valtakunnallista kiinnostusta.
- (S) "Työntekijöiden työajan" oli kinkkisempi. Kirjoitusasusta tulisi alkuun mieleen ruokailija ja ruoka-aika, mutta koko tekstin asiayhteydestä oletan tässä puhuttavan työntekijöistä ja heidän työajastaan. Tämän olettamuksen tein puheesta kilpailukykysojimuksen mainitsemisestä.

(15c)

- (K) Juuan kunnan idea käyttää -- **ruutuajan pätkittämistä** liikunnalla on viritännyt suurta valtakunnallista kiinnostusta.
- (S) Ruadajien-sana oli vaikea, en keksinyt sanalle suomennosta edes tekstiyhteydestä. Ruadoijan-sana muistuttaa edellistä, mutta pitkän miettimisen ja ääneen lukemisen jälkeen sana alkoi kuullostaa suomeksi "ruutuajan"-sanalta. Päädyin tähän tulokseen myös siksi, että ruutu aika on ollut ajankohtainen aihe jo pitkään varsinkin koulumaailmassa ja lasten kasvatuksessa, joten ajattelin sen voineen olla esillä myös uutisissa.

Edellä on jo käynyt ilmi, että suomen murteita on saatettu hyödyntää karjalankielisen tekstin suomentamisessa, ja koska suomen itämurteilla ja karjalalla on yhteiset juuret, murteiden hyödyntäminen tuottaa useimmiten oikeaan osuneen tuloksen. Suomen varieteettien lisäksi

aineistossa on muutamia tapauksia, joissa vieraalta näyttävää sanaa on lähestytty jostain muusta kielestä tutun sanan avulla. Esimerkissä (16) vastaaja päätyy sanan *ruadonedäli* oikeaan käännökseen viron avulla (karjalan *nedäli* ja viron *nädal* ovat molemmat lainasanoja venäjältä). Esimerkissä (17) saman virkkeen sana *čuassu* ‘tunti’ avautuu, kun venäjän sana *час* on tuttu. Tämä on koko aineiston ainoa tapaus, jossa perusteluissa on viitattu johonkin venäjänkieliseen sanaan, vaikka vastaajista seitsemän kertoo opiskelleensa venäjää ainakin jonkin verran. Lisäksi merkityksiä on haettu satunnaisesti myös englannin kautta: esimerkiksi (18) yhdistetään venäläisistä lainoista koottu uudisyhdyssana *slonamiäččy* ‘norsupallo’ (*slona* ‘norsu’ < ven. *слон*, *miäččy* ‘pallo’ < ven. *мяч*) englannin ‘vatsaa’ tarkoittavaan sanaan *stomach*. Samalla tavoin suomalaiset ovat aiemmassa tutkimuksessa kytkeneet eräitä viron ilmauksia englantiin (esim. *ülikool Soomes* *‘todella kylmässä Suomessa’, ks. Paajanen & Muikku-Werner 2012: 239).

(16)

(L) *Kilbumaltosobimuksen mugah päivän ruadoaigu roih kuuttu minuuttua pitkempi, da muga ruadonedäli roih puoldu čuassuu pitkempi.*(K) Kilpailuttamissopimuksen mukaan päivän työaika on kuutta minuuttia pitempi, ja tämän mukaan **työviikko** puolta tuntia pitempi.(S) Ruadonedäli oli vaikea, sillä vaikka ruadon olen omalla logiikallani päätellyt olevan työ, niin edäli ei soitellut kelloja. Edäliä kuitenkin miettiessä aloin jostain kumman syystä muistelemaan viron viikkosanaa (*nädal*) ja päässäni se kytkeytyi viikoksi

(17)

(L) *Kilbumaltosobimuksen mugah päivän ruadoaigu roih kuuttu minuuttua pitkempi, da muga ruadonedäli roih puoldu čuassuu pitkempi.*(K) Kilpailukykykysymyksen mukaan päivän työaika on kuutta minuuttia pitempi, puoli **tuntia** pidempi.

(S) Sana “čuassuu” sen sijaan muistuttaa venäjänkielen sanaa “час” joka tarkoittaa tuntia. Siitä päättelin ilmauksen.

(18)

(L) *Yhtehizel liikunduaigua voibi kävellä pihal, kižata slonamiäččyh libo čurata mäis.*

- (K) Yhteisenä liikunta-aikana voi kävellä pihalla, tehdä vatsalihaksia tai juosta portaita.
- (S) ‘Slonamiäccyh’ toi taas mieleeni englannin kielen sanan “stomach” joten päädyin vatsalihaksiin. Järkeilin myös, että vatsalihaksia olisi mahdollista tehdä esim. toimisto-olosuhteissa.

Erikielisten sukulaissanojen etsimisen lisäksi on eräissä tekstikohdissa ollut mahdollista hyödyntää loogista päättelyä. Työajan pidentämistä kuvaavassa virkkeessä (esimerkki 19) on karjalan ja suomen samankaltaisuuden vuoksi helppoa tunnistaa merkitys ‘kuusi minuuttia’, ja jos kontekstin perusteella on ymmärretty, että on kyse työviikosta ja sen viidestä työpäivästä, pidennys on 30 minuuttia eli puoli tuntia.

- (19)
- (L) *Kilbumaltosobimuksen mugah päivän ruadoaigu roih kuuttu minuuttua pitkempi, da muga ruadonedäli roih puoldu čuassuu pitkempi.*
- (K) Kilpailukykysovimuksen mukaan päivän työaika pidennetään kuudella minuutilla ja näin työviikko on noin puolta **tuntia** pidempi.
- (S) Alku oli helppoa jälleen, joukossa selkeitä yhteyksiä suomeen, mutta loppupuoli oli haastavampaa. Sieltä kuitenkin selkeästi ymmärsin yhteyden pitkempi -> pitkempi ja puhutaan työ-jostakin. Puoldu alkoikin pian vaikuttaa puolelta ja nopeasti laskemalla 6min * 5(työpäivää) sain 30min joten tästä asiayhteydestä lauseen loppuosa selveni, vaikken čuassuu” osannutkaan liittää heti tuntiin.

Monet suomalaiset ovat nykyisin hyvin selvillä siitä, että suomen ja viron välillä on niin sanottuja petollisia ystäviä eli samanasuisia mutta erimerkityksisiä sanoja. Myös karjalan ja suomen välillä on tällaista sanastoa, joskaan se ei ole yhtä tunnettua. Testiteksti sisältää esimerkiksi jonkinasteiseksi petolliseksi ystäväksi tulkittavan sanan *voimattomus* ‘tauti’, joka onkin useamman kerran käännetty suomeksi sanalla *voimattomuus* (ks. esimerkkiä 20). Näissä vastauksissa ei pohdita sitä, vastaako suomen sana todella karjalankielistä. Toinen karjalassa ja suomessa eri merkityksen omaava sana on *gu* ‘että’ (vrt. suomen *kun*). Pää- ja sivulauseen välinen ei-temporaalinen yhteys lienee kuitenkin selvä, sillä vastauksissa on enimmäkseen käytetty suomen *että*-konjunktioita. Päättelyn eteneminen

näkyä esimerkissä (21), jossa vastaaja on kylläkin käännökseen merkinnyt konjunktion *kun* mutta käännöksensä selityksessä arvelee, että *gu* on “väärä ystävä”, jonka paikalla pitäisi olla sana *että*.

(20)

(L) *Juuvan mugah liikundu ennepäiestäy taudiloi da vähendäy kois olen-
dua voimattomuksien täh.*

(K) Juuvan mukaan liikunta tauoilla on vähentänyt **voimattomuuden** kokemuksia.

(S) Perustin käännöksen taas sen varaan, että muutemat sanat muistuttavat paljon suomea.

(21)

(L) *Juuvan kunnanjohtai Markus Hirvonen sanelou, gu häneh ollah otettu yhteytty iäl 20 (kahtenkymmenen) kunnanjohtajan.*

(K) Juuan kunnajohtaja sanelee, kun häneen on oltu yhteydessä 20 kunnanjohtahan taholta

(S) saneleminen varmaan kertomista, tuo *gu* ei vi olla kun vaan se pitää olla *että* siis niiku väärä ystävä

Leksikon tasolla tutkimusaineisto siis paljastaa, että opiskelijat nojaavat käännöksissään vahvasti karjalan ja suomen välisiin sanastoyhtäläisyyksiin. Koska monet sukulaissanat ovat helposti tunnistettavissa, myös vieraammalta kuulostaville karjalan sanoille etsitään suomen kielestä äänteellisesti samankaltaista vastinetta. Jonkin verran käytetään apuna myös muita kieliä (viroa, venäjää, englantia), mutta näihin on viittauksia vain vähän. Alekseevan (2016: 40–41) tutkimuksessa venäjän kielestä on ollut apua käännettäessä suomeksi vienankarjalan venäläislainoja, joten toistaiseksi jää avoimeksi kysymys, miksi livvinkarjalan käännöstestissä venäjän kieli ei nouse selvemmin esiin. Sanaston ymmärtämisessä on lisäksi mukana semantiikan taso: vastauksissa pyritään useimmiten muotoilemaan merkitykseltään järkeviä kokonaisuuksia, joissa sanavalinnat sopivat yhteen tekstikontekstin ja maailmantiedon kanssa.

4. Keskustelua

Edellä olemme valikoineet livvinkarjalan käännoestestistä tarkasteltavaksi sellaisia kohtia, joissa karjala eroaa suomesta; oletuksena on ollut, että haastavat kohdat tuovat parhaiten esiin opiskelijoiden päättelystrategioita. Tässä luvussa nostamme keskusteltavaksi niitä yleisiä strategioita, joita edellisen luvun yksityiskohtia korostava ja kieliopin tasojen mukaan jaoteltu analyysi on paljastanut. Tiivistetysti voi sanoa, että testivastauksissa nousevat esiin karjalan ja suomen välisen samankaltaisuuden hyödyntäminen sekä samankaltaisuuksien analysoiminen metalingvistisen tiedon avulla; myös tekstin sisäinen koheesio ja temaattinen kokonaisuus sekä maailmantieto ovat apuna merkitystä etsittäessä. Lisäksi on syytä korostaa, että karjalankielisiä sanoja käännettäessä nämä strategiat toimivat usein rinnakkain ja samanaikaisesti.

Läheisten sukukielten välinen ymmärrettävyys perustuu kieltenväliseen samankaltaisuuteen, jonka perustana ovat sukulaissanat eli etymologisesti samaa kantaa olevat yhteiset sanat. Itämerensuomalaisen kielten välillä yhtäläisyyksiä on sanaston ohella myös morfologiassa (taivutuksessa, johtamisessa ja yhdyssanojen muodostamisessa) ja syntaksissa (ks. esim. Kaivapalu & Muikku-Werner 2010: 68–69), joten opiskelijoiden äidinkieli auttaa paljon karjalankielisen tekstin ymmärtämisessä. Samankaltaisuuden hyödyntäminen on varmasti usein tiedostamatonta, mutta sitä käytetään tietoisestikin toteutettuna strategiana, ja sitä kommentoidaan käännoksen perusteluissa. Toisaalta yhtäläisyyksiin keskittyminen saattaa johtaa välillä harhaan, sillä opiskelijat pyrkivät löytämään karjalankieliselle vastineelle äänteellisesti samantapaisen suomen kielen sanan silloinkin, kun karjalan sanalla ei ole suomessa etymologista vastinetta.

Käännostratkaisujen ja niiden perusteluiden analyysi osoittaa selvästi, että karjalankielisen tekstin kääntäminen on kokonaisvaltainen prosessi, jossa suurempien kokonaisuuksien hahmottaminen edistää pienempien osien kääntämisessä. Karjalalle ja suomelle yhteisten sanojen sanahahmo auttaa ymmärtämään, vaikka karjalan ortografia eroaisi

suomesta. Lause- ja virkerakenteiden analysoiminen auttaa puolestaan tunnistamaan karjalankielisiä taivutusmuotoja (kuten *h*-päätteisiä illatiivi- ja passiivimuotoja), vaikka niiden morfologia poikkeaa suomesta. Kokonaisuuksia hyödynnetään usein tiedostamattomasti, mutta suomen kielen opiskelijat pystyvät analysoimaan testivirkkeitä myös tietoisesti ja käyttämään analyysiaan apuna kääntämisessä, vaikka he ovat vasta suomen opintojensa alussa. Erityisesti syntaksin tasolla analyytinen pohdinta välittyy monissa vastauksissa: opiskelijat kiinnittävät huomiota pää- ja sivulauseisiin, sanajärjestykseen, virkkeen lauseenjäseniin ja pienempiin syntaktisiin konstruktioihin. Metalingvistisen tiedon soveltaminen lähtötekstin analyysissä ja käännösvastineiden etsimisessä on tämän testin perusteella tehokas ymmärtämisstrategia.

Toinen metalingvistiseksi luokiteltava taito on tehtävän tekijän olemassa olevaan kielitaitoon perustuva eri varieteettien hyödyntäminen. Aiemmin on osoitettu, että viron ymmärtämisessä on apua suomen eri murteita koskevasta tiedosta (esim. Muikku-Werner 2013: 222, 229). Karjalan ymmärtämisessä on huomattavaa etua suomen itämurteiden tuntemuksesta, sillä karjala on kielihistoriallisesti läheistä sukua nimenomaan itämurteille. Monissa vastauksissa yhtäläisyyksiä suomeen onkin haettu murteiden, usein nimenomaan savolaismurteiden, kautta. Jonkin verran kääntämisessä on käytetty apuna vieraita kieliä, joista venäjä on odotuksenmukainen ja viro hiukan yllättävä. Venäjän kieli mainitaan aineistossa kuitenkin vain pari kertaa, vaikka useampi vastaaja kertoo osaavansa ainakin jonkin verran venäjää. Voidaan pohdita, johtuuko muiden kielten vähäinen hyödyntäminen kenties siitä, että karjalan ja suomen välillä on niin paljon yhtäläisyyksiä, että myös pulmallisissa tapauksissa käännösvastinetta on etsitty suoraan suomesta.

Edellä mainittujen päättelystrategioiden lisäksi on vielä erikseen syytä korostaa kaikista vastauksista heijastuvaa tekstikontekstin ja yleisen maailmantiedon huomioon ottamista. Vaikka muutamat käännökset on tehty selvästi tehty vähemmän tosissaan, useimmissa tapauksissa opiskelijat ovat kuitenkin paneutuneet tehtävään huolellisesti ja pyrkineet luomaan semanttisesti koherentin ja loogisen käännöksen.

Kontekstin merkitys tulee käänntösten perusteluissa esiin erityisesti silloin, kun karjalan ja suomen välinen samankaltaisuus ei ole auttamassa kääntämistä. Vaikka esimerkiksi karjalan sanat *ruadajien ruadoaijan* ensin ovat yhdistyneet suomen sanoihin *ruokailija* ja *ruoka-aika*, opiskelija on hylännyt tämän vaihtoehdon, koska hän on tekstikontekstista ymmärtänyt uutisen koskevan kilpailukykysovimusta. Tässäkin testin tulokset vahvistavat aiemman tutkimuksen (esim. Muikku-Werner 2013; Alekseeva 2016) havaintoja kontekstin merkityksestä sukukielisen puheen tai tekstin ymmärtämisessä.

Kokonaisuudessaan livvinkarjalan käännösten vastausten analyysi osoittaa, että opiskelijat ovat käyttäneet hyvin pitkälti samoja päättelystrategioita, jotka ovat nousseet esiin tutkittaessa suomen ja viron (esim. Kaivapalu & Muikku-Werner 2010; Muikku-Werner 2013; 2016) tai vienankarjalan ja suomen (Alekseeva 2016) välistä ymmärrettävyyttä. Tämä on luonnollisesti odotuksenmukaista, kun on kyse saman kieli-perheen eli itämerensuomalaisten kielten välisestä samankaltaisuudesta. Karjalan ymmärtämisen voi yhtäältä odottaa olevan suomalaiselle helpompaa läheisemmän sukulaisuuden vuoksi, mutta toisaalta viro on nyky-suomalaisille kielenä huomattavasti tutumpi kuin karjala, jota moni testin vastaajista näki kirjoitettuna ensimmäisen kerran. Onkin mielenkiintoista tulevaisuudessa katsoa, paljastaako livvinkarjalaisen tekstin käännösten ja niiden perustelujen systemaattinen ja kvantifioiva analyysi sellaisia päättelyperiaatteita, jotka eroavat suomen ja viron keskinäistä ymmärrettävyyttä käsittelevässä tutkimuksessa havaituista strategioista.

Kiitokset

Kiitämme Itä-Suomen yliopiston projektitutkijaa Natalia Giloevaa testiä varten luovutetusta livvinkarjalankielisestä tekstistä sekä karjalan kieleen liittyvästä asiantuntija-avusta sekä arvioijia ja toimittajia hyödyllisistä kommentteista. Artikkelin liittyvät Suomen Akatemian hankkeeseen SA 314848.

Lähteet

- Alekseeva, Irma 2016. Vienankarjalan ymmärtäminen suomen kielen pohjalta [‘Understanding North Karelian on the basis of Finnish’]. Master’s thesis. University of Jyväskylä. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:juu-201606203257>
- Bernardini, Silvia 2001. Think-aloud protocols in translation research: Achievements, limits, future prospects. – Target: International Journal of Translation Studies 13 (2), 241–263. <https://doi.org/10.1075/target.13.2.03ber>
- Berthele, Raphael 2008. Dialekt-Standard Situationen als embryonale Mehrsprachigkeit. Erkenntnisse zum interlingualen Potenzial des Provinzlerdaseins. – Sociolinguistica 22 (1), 87–107. <https://doi.org/10.1515/9783484605299.87>
- Boren, Ted M., Judith Ramey 2000. Thinking aloud: Reconciling theory and practice. – IEEE Transactions on Professional Communication 43 (3), 261–278. <https://doi.org/10.1109/47.867942>
- Braunmüller, Kurt 2007. Receptive multilingualism in Northern Europe in the Middle Ages. Description of a scenario. – Jan D. ten Thije, Ludger Zeveart (Eds.), Receptive Multilingualism. Linguistic Analyses, Language Policies and Dialectic Concepts. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 25–47.
- Ellis, Rod 1994. The Study of Second Language Acquisition. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press.
- Gooskens, Charlotte 2006. Linguistic and extra-linguistic predictors of inter-Scandinavian intelligibility. – Jeroen van de Weijer, Bettelou Los (Eds.), Linguistics in the Netherlands 23. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 101–113. <https://doi.org/10.1075/avt.23>
- Gooskens, Charlotte 2007. The contribution of linguistic factors to the intelligibility of closely related languages. – Journal of Multilingual and Multicultural Development 28 (6), 445–467. <https://doi.org/10.2167/jmmd511.0>
- Gooskens, Charlotte, Femke Swarte 2017. Linguistic and extra-linguistic predictors of mutual intelligibility between Germanic languages. – Nordic Journal of Linguistics 40 (2), 123–147. <https://doi.org/10.1017/S0332586517000099>
- Härmävaara, Hanna-Ilona 2013. Kielten samankaltaisuus monikielisen suomalais-virolaisen vuorovaikutuksen resurssina [‘Cross-linguistic similarities as a resource of multilingual interaction between Finns and Estonians’]. – Lähivõrdlusi. Lähivertailuja 23, 60–88. <https://doi.org/10.5128/LV23.03>
- Härmävaara, Hanna-Ilona 2014. Facilitating mutual understanding in everyday interaction between Finns and Estonians. – Applied Linguistics Review 5 (1), 211–245. <https://doi.org/10.1515/applirev-2014-0010>
- Kaivapalu, Annekatrin 2005. Lähdekieli kielenoppimisen apuna [‘Contribution

- L1 to Foreign Language Acquisition’]. *Jyväskylä Studies in Humanities* 44. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kaivapalu, Annekatrin 2009. Vironkielisen suomenoppijan äidinkieli – ongelma, haaste vai voimavara? [‘Estonian as the first language of a learner of Finnish: Problem, challenge or resource’]. – *Virittäjä* 3, 382–402.
- Kaivapalu, Annekatrin, Maisa Martin 2014. Symmetry of similarity: Definition, perception, measurement. Finnish and Estonian noun morphology as a testing ground. – Heli Paulasto, Lea Meriläinen, Helka Riionheimo, Maria Kok (Eds.), *Language Contacts at the Crossroads of Disciplines*. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 283–318.
- Kaivapalu, Annekatrin, Pirkko Muikku-Werner 2010. Reseptiivinen monikielisyys: miten suomenkielinen oppija ymmärtää viroa äidinkiensä pohjalta? [‘Receptive multilingualism: how Finnish as a first language helps learners to understand Estonian?’] – *Lähivördlusi. Lähivertailuja* 20, 68–97. <https://doi.org/10.5128/LV20.03>
- Krashen, Stephen 1981. *Second Language Acquisition and Second Language Learning*. Oxford: Pergamon Press.
- Muikku-Werner, Pirkko 2013. Vironkielisen tekstin ymmärtäminen suomen kielen pohjalta [‘Understanding Estonian texts on a Finnish language base’]. – *Lähivördlusi. Lähivertailuja* 23, 210–237. <https://doi.org/10.5128/LV23.09>
- Muikku-Werner, Pirkko 2015. Tekstin semanttiset sidokset ja lähisukukielten ymmärrettävyys [‘Semantic cohesion and the intelligibility of closely related languages’]. – *Lähivördlusi. Lähivertailuja* 25, 191–216. <https://doi.org/10.5128/LV25.08>
- Muikku-Werner, Pirkko 2016. Monitasoinen samankaltaisuus ja sukukielisen tekstin ymmärtäminen [‘Multidimensional similarity and comprehension of closely related language’]. – *Lähivördlusi. Lähivertailuja* 26, 311–338. <https://doi.org/10.5128/LV26.10>
- Muikku-Werner, Pirkko 2017. Lexical inferencing and the mutual intelligibility of Estonian and Finnish. – *Nordic Journal of Linguistics* 40 (2), 201–223. <https://doi.org/10.1017/S0332586517000105>
- Muikku-Werner, Pirkko, Maria Heinonen 2012. Lumesadu – ‘tarina’ vai ‘lumikasa’ vai ei kumpikaan? Suomalaiset lukiolaiset viro sanoja tunnistamassa [‘Lumesadu – ‘tarina’ or ‘lumikasa’ or something completely different? How Finnish senior high school students try to recognise Estonian words’]. – *Lähivördlusi. Lähivertailuja* 22, 157–187. <https://doi.org/10.5128/LV22.06>
- Paajanen, Ilona, Pirkko Muikku-Werner 2012. Tee on kitsas – onko ‘tee kitkerää’ vai oletteko ‘te saita’? Suomalaiset opiskelijat viroa ymmärtämässä [‘Tee on

- kitsas – is ‘tea bitter’ or are you ‘penny-pinching’? Finnish students comprehending Estonian’]. – *Lähivõrdlusi. Lähivertailuja* 22, 219–258. <https://doi.org/10.5128/LV22.08>
- Palander, Marjatta 2010. Itä- ja eteläsuomalaisten murrekäsitukset [‘Dialect perceptions of Eastern and Southern Finns’]. *Suomi 200*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Pyöli, Raija 2016. *Sanakirja karjala–suomi* [‘Karelian-Finnish Dictionary’]. Helsinki: Karjalan Kielen Seura.
- Rehbein, Jochen, Jan D. ten Thije, Anna Verschick 2012. *Lingua receptiva (LaRa) – remarks on the quintessence of receptive multilingualism*. – *International Journal of Bilingualism* 16 (3), 248–264. <https://doi.org/10.1177/1367006911426466>
- Sağın-Şimşek, Çiğdem, Wolf König 2012. Receptive multilingualism and language understanding: Intelligibility of Azerbaijani to Turkish speakers. – *International Journal of Bilingualism* 16 (3), 315–331. <https://doi.org/10.1177/1367006911426449>
- Schüppert, Anja 2011. *Origin of Asymmetry. Mutual Intelligibility of Spoken Danish and Swedish*. Groningen Dissertations in Linguistics 94. Groningen: University of Groningen.
- Vanhove, Jan 2014. *Receptive Multilingualism Across the Lifespan. Cognitive and Linguistic Factors in Cognate Guessing*. Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde. Universität Freiburg.
- Zeevaert, Ludger, Jan D. ten Thije 2007. Introduction. – Jan D. ten Thije, Ludger Zeevaert (Eds.), *Receptive Multilingualism. Linguistic Analyses, Language Policies and Dialectic Concepts*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 1–21.

Pirkko Muikku-Werner

Itä-Suomen yliopiston humanistinen osasto, suomen kieli ja kulttuuritieteet
PL 111
FI-80101 Joensuu, Finland
pirkko.muikku-werner@uef.fi

Helka Riionheimo

Itä-Suomen yliopiston humanistinen osasto, suomen kieli ja kulttuuritieteet
PL 111
FI-80101 Joensuu, Finland
helka.riionheimo@uef.fi

Understanding Olonets Karelian text on the basis of Finnish

PIRKKO MUIKKU-WERNER,
HELKA RIIONHEIMO
University of Eastern Finland

Studies of receptive multilingualism (RM) in the Finno-Ugric language context have mainly dealt with Estonian and Finnish and their mutual comprehension. The comprehension between Finnish and Karelian has been studied very rarely but Alekseeva (2016) shows that even North Karelian, the variety closest to Finnish, is not always easy to comprehend for Finns.

This article examines how Finns translate into Finnish a text written in Olonets Karelian. Finnish and Olonets Karelian share a lot of vocabulary and morphosyntactic features but Olonets Karelian also has words that do not have a counterpart (often of Russian or Veps origin). In the test, first year students of Finnish linguistics were asked to translate a news text into Finnish. Furthermore, in order to shed light on the problematic areas of translation, an applied version of think-aloud protocol was used: the students were asked to write and describe their translation process and the way they arrived at a particular translation equivalent.

The strategies used in translation were similar to what has been shown in earlier RM research on Finno-Ugric languages. Comprehension is most facilitated by the similarity between cognate words, and the similarities in inflection, derivation, compounding and syntactic structures also help in inferring the content of the text. In addition, comprehension is supported by the ability to utilize general world knowledge, context, metalinguistic knowledge and knowledge of the variation of Finnish.

Keywords: receptive multilingualism; cognate language; translating; similarity